

ЗМІСТ

Секція 1. Проблеми нормативно-правового регулювання національної безпеки в Україні

Басанська Н. В. ОХОРОНА ТА ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	8
Берендєєва А. І. ДОБРОВІЛЬНА ПОЖЕЖНА ОХОРОНА В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	16
Білека А. А. ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ.....	26
Брайченко С. М. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЯК ЗАВЕРШАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ СТАДІЇ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ОСОБИ.....	34
Грибенюк Г. С., Журбинський Д. А., Тарасенко А. В., Черницький В. О., Конельська А. А. ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕВАКУАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ ІЗ ЗОНИ АТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ	39
Денисова А. В., Гомон Д. О. РЕФОРМУВАННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ В УКРАЇНІ.....	46
Засулько С. С. ПОНЯТТЯ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ.....	54
Зеленський С. М. ТЕОРЕТИЧНЕ І ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПТУ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ХАРАКТЕРИСТИЦІ ОСНОВНИХ ТИПІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	66
Карагіоз Р. С. ГРОМАДЯНСЬКА ВІЙНА ЯК ГОЛОВНА РУЙНІВНА СИЛА ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	72
Кириченко О. В., Обрусна С. Ю., Мотрічук Р. Б. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОЗАСТОСОВЧИХ НОРМ ПРЕВЕНТИВНОГО ХАРАКТЕРУ, ЩО ВЖИВАЮТЬСЯ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ У СФЕРІ ПОЖЕЖНОЇ, ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	80
Ковальчук А. Ю. СПІВПРАЦЯ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ У ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	89
Корнієнко М. В. ІСТОРИКО-СУТНІСНЕ ВИЗНАЧЕННЯ НАСИЛЬСТВА СТОСОВНО МАЛОЛІТНІХ.....	97
Корнієнко М. В., Ішук Б. М. ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ В УКРАЇНІ ТА В КРАЇНАХ ЄВРОПИ	104
Кубаєнко А. В. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОВІРИ ДО ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	111

Пендюра М. М., Старицька О. О., Тихомиров Д. О. ОФІЦІЙНЕ ТЛУМАЧЕННЯ ТА КОНКРЕТИЗАЦІЯ ПРАВА: ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ	118
Плужнік О. І. СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ТА КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ	124
Чернявський А. Л. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗАБРУДНЕННЯ МОРЯ НАФТОЮ	134

**Секція 2. Організаційно-управлінське забезпечення діяльності
Єдиної державної системи цивільного захисту**

Горбаченко Ю. М. ЧИННИКИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЗАКОННОСТІ ТА СЛУЖБОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ В ОРГАНАХ ТА ПІДРОЗДІЛАХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	146
Грибенюк Г. С. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНОЇ АКТИВНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ПРОБЛЕМА УПРАВЛІННЯ	152
Губенко І. Я., Шапошнікова В. М. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ МЕДИЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В УКРАЇНІ	162
Дендаренко Ю. Ю., Дендаренко В. Ю. МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ГІДРАВЛІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ І ХАРАКТЕРИСТИК ЩІЛИННИХ РОЗПИЛЮВАЧІВ НА ПРИКЛАДІ НАСАДКА ДЛЯ СТВОРЕННЯ РАДІАЛЬНОГО ВОДЯНОГО СТРУМЕНЯ-ЕКРАНА	170
Дулгерова О. М. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ ТА НС: ФУНКЦІЇ ТА ПРИНЦИПИ	181
Заїка П. І., Дядюшенко О. О., Фірсов С. А. АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОЇ ПОЖЕЖНОЇ ОХОРОНИ В УМОВАХ ПОЛІТИКИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	187
Обрусна С. Ю. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ РЕФОРМ	195
Панімаш Ю. В. ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ ТА ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	207
Процюк Т. Б. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНИМИ РИЗИКАМИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	214
Спіркіна О. О. ПРОПАГАНДА ЯК ЗАСІБ ВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ	221
Черненко О. М., Шевченко О. Т. БЕЗПЕКА ПИТНОГО РЕЖИМУ	228
Чубіна А. С. СУТНІСТЬ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ ЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ	234
Чубіна Т. Д. СУТНІСТЬ ПОНЯТЬ «УПРАВЛІННЯ» І «КЕРІВНИЦТВО» ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ	243

Швиденко А. В., Куліца О. С., Дендаренко В. Ю. РОЗРОБКА «ЕЛЕКТРОННОЇ БАЗИ ВИХІДНИХ ДАНИХ РОЗРОБКИ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ У ПРОЕКТНІЙ ДОКУМЕНТАЦІЇ»	249
---	------------

Секція 3. Стан та проблеми державного регулювання національної економіки

Бразілій Н. М., Чубань В. С. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА НА ОХОРОНУ ПРАЦІ	262
---	------------

Гавриленко В. О. БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ	271
---	------------

Головченко С. І. МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА....	282
---	------------

Кришталь Т. М., Тищенко О. М. МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС УКРАЇНИ	291
--	------------

Крот Ю. М., Пастернак Я. П. ОСОБЛИВОСТІ АУДИТОРСЬКОЇ ПЕРЕВІРКИ ФОРМУВАННЯ ТА ОБЛІКУ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА НА ОХОРОНУ ПРАЦІ.....	299
--	------------

Куриліна О. В. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ЗМІННІЙ ЕКОНОМІЦІ.....	308
---	------------

Чубін Т. К. ІНДЕКС ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ: МЕТОДИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИМІРЮВАННЯ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА СВІТОВОМУ РІВНЯХ.....	313
--	------------

Шинкаренко О. М. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ЯК ВАЖЛИВОГО ФАКТОРА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	322
---	------------

Секція 4. Місце та роль гуманітарних знань в процесі підготовки фахівців органів державного управління

Вовк Н. П. ПРОБЛЕМА ЕФЕКТИВНОСТІ КОМУНІКАЦІЇ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ	332
--	------------

Демченко С. О., Демченко А. В. АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	338
---	------------

Дмитренко М. Й., Пасинчук К. М. КОМПОНЕНТИ, КРИТЕРІЇ, РІВНІ ТА ПОКАЗНИКИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ.....	347
--	------------

Іванова І. В. ІНШОМОВНА КУЛЬТУРОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	356
--	------------

Кришталь М. А., Снісаренко А. Г., Фомич М. В. ЧЕРКАСЬКА НАУКОВА ШКОЛА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ-РЯТУВАЛЬНИКІВ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	363
--	------------

Мовчан Л. Г., Рум'янцева К. Є. МІСЦЕ І РОЛЬ ГУМАНІТАРНИХ ЗНАНЬ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ І ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ.....	373
Мукомел С. А. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ЯК КОМПОНЕНТА АКМЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	382
Потапенко Л. В. ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: ОСОБИСТІСНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД.....	390
Томіленко А. Г. ПІДГОТОВКА КАДРІВ У ГАЛУЗІ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ У 20–30-их РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ	397
Усов Д. В. ТЕОРІЯ РАЦІОНАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В ДИСКУРСАХ СУСПІЛЬНОЇ УГОДИ	403
Чабак Л. І. ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ІНШОМОВНУ ПІДГОТОВКУ ФАХІВЦІВ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	411

ДОБРОВІЛЬНА ПОЖЕЖНА ОХОРОНА В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Берендєєва А. І., канд. юрид. наук

Одеський державний університет внутрішніх справ

Сучасна українська держава знаходиться в складних умовах державотворення. Європейський вибір нашої країни зумовив її активізувати ряд ключових реформ, які потрібні для модернізації суспільного життя та приведення законодавства у відповідність до європейських стандартів. Так, конституційна реформа, судова реформа, медична реформа, реформа правоохоронних органів та інші, свідчать про політичну волю, спрямовану на внесення позитивних змін у більшість ключових сфер українського суспільства.

Одним із актуальних питань українського буття вже декілька років залишається децентралізація, яка передбачає збільшення ролі місцевого самоврядування у суспільному житті. Програмним орієнтиром перерозподілу функцій та повноважень між центром та регіонами, тобто між державною владою і місцевим самоврядуванням, стала Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, яка була схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. З метою реалізації положень вказаної концепції за останні кілька років було прийнято ряд законів, які стали правовою основою децентралізації в Україні, зокрема закон України «Про співробітництво територіальних громад» від 17.06.2014 року, закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 року, закон України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 року, внесені певні зміни у ряд законів, зокрема у Бюджетний та Податковий кодекси України. Також передбачалося внесення відповідних змін до Конституції України, але їх так і не було прийнято. Але не дивлячись на відсутність конституційного закріплення, позитивні зрушення в напрямку централізації і почали потроху відбуватися. Мабуть одним із найголовніших надбань можна назвати усвідомлення людей переваг співжиття у громадах,

віддзеркаленням чого назвати той факт, що на початок лютого 2018 року на території України створено вже 710 об'єднаних територіальних громад. Такі темпи міжмуніципальної консолідації міжнародні експерти називають дуже високими [1].

Децентралізація передбачає передачу значної частини повноважень органів державної влади місцевим органам самоврядування майже в усіх сферах суспільного життя, в тому числі і в сфері цивільного захисту населення. До нещодавно, в основному повноваження щодо охорони пожежної безпеки

покладалися безпосередньо на підрозділи Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС України). Але, як показала практика, зусиль виключно цього державного органу щодо забезпечення пожежної безпеки у державі недостатньо. За даними масивів карток обліку пожеж, що надійшли від територіальних органів управління ДСНС України протягом 2017 року, в Україні зареєстровано 83 116 пожеж, внаслідок яких загинуло 1 819 та 1 474 людини отримало травми, а матеріальні втрати склали 7 млрд. 860 млн. 225 тис. грн [2]. За цими сухими цифрами стоїть не вимірюване числами горе людей, які втратили близьких і рідних та дах над головою. Тож зусилля держави повинні бути спрямовані на зменшення такої сумної статистики. Навіть одне врятоване життя – це вже величезний здобуток.

Така невтішна статистика фіксується у зв'язку з тим, що підрозділи ДСНС України на сьогодні не спроможні наявними силами та засобами сприяти швидкій ліквідації надзвичайних ситуацій, зокрема пожеж. Як підкреслює начальник управління організації заходів цивільного захисту Головного управління ДСНС України в Одеській області Андрій Галак, сучасна система державного нагляду в сфері пожежної і техногенної безпеки містить наступні проблеми: стан матеріально-технічного забезпечення не відповідає сучасним вимогам; 80 % спеціальної техніки знаходяться в експлуатації понад 30 років; відсутні технічні засоби для гасіння пожеж та рятування людей з висотних будинків; не завжди своєчасно надається допомога через віддаленість державних пожежно-рятувальних підрозділів від окремих населених пунктів у сільській місцевості; переважає покарання порушників, а не попередження пожеж; проводяться неякісні перевірки об'єктів через їх велику кількість; здійснюється невинуватий адміністративний тиск на суб'єкти господарювання; діяльність характеризується забюрократизованістю та низьким рівнем довіри населення, корупційними проявами [3].

Окрім економічної неспроможності держави забезпечити ДСНС України сучасним обладнанням, більшість дослідників пов'язують таку ситуацію із існуючою застарілою на сьогодні системою управління пожежною безпекою, яка спрямована, передусім, на ліквідацію наслідків, які вже сталися. Як зазначають науковці, основним управлінським принципом на теперішній час вважається принцип управління «по відхиленню». Такий підхід, як показує практика, не завжди дає позитивний результат і, інколи, забезпечує тільки фіксацію негативних результатів: зростання кількості пожеж, нездатність застарілої спеціальної техніки виконувати завдання за призначенням на пожежі, виникнення та наслідки пожеж, відсутність сучасного обладнання в умовах погіршення умов гасіння пожеж тощо [4, 128]. Особливо гостро ця проблема постає у сільській місцевості. Як зазначається у щорічному аналітичному огляді стану техногенної та природної безпеки в Україні за 2016 рік, системні дослідження стану з пожежами та їх наслідками вказують на погіршення протипожежного захисту територій і будівель у сільській місцевості, що обумовлено, передусім, відсутністю будь-яких протипожежних формувань та віддаленістю пожежно-рятувальних підрозділів державної пожежної охорони [5, 31].

Тож перед українською державою стоїть завдання вносити зміни в існуючу систем управління, як таку, що вже не відповідає вимогам сьогодення. Подолати ці та інші проблеми, а також підвищити рівень пожежної безпеки покликана Стратегія реформування системи Державної служби з надзвичайних ситуацій, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 січня 2017 р. № 61-р, в якій констатується факт, що існуюча система Державної служби з надзвичайних ситуацій не дає змоги в повному обсязі виконувати покладені на Службу завдання з реалізації державної політики у сфері цивільного захисту, забезпечення

належного рівня безпеки життєдіяльності населення, його захисту від надзвичайних ситуацій, пожеж та інших небезпечних подій [6], і пропонуються певні шляхи вирішення цієї проблеми.

На виконання вказаної Стратегії було створено План заходів щодо реалізації Стратегії реформування системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій, одним із напрямом якого передбачено підвищення ефективності оперативного та комплексного реагування на надзвичайні ситуації шляхом створення та розвитку пожежно-рятувальних підрозділів (пожежних частин) місцевої і добровільної пожежної охорони та добровільних формувань цивільного захисту [7]. В умовах децентралізації, цей напрямок є доволі перспективним.

Питання виникнення та функціонування добровільних пожежних об'єднань на території України розробляли в своїх наукових напрацюваннях і історики, і юристи, і економісти. Так, А. Г. Томіленко, О. В. Козинець, С. П. Тараненко досліджували історичні аспекти виникнення та діяльність добровільної пожежної охорони на теренах українських земель у XIX – на початку XX століть; особливості фінансового забезпечення ДСНС України аналізували Т. М. Кришталь, В. С. Чубань, С. І. Подобєд; сучасний стан забезпечення пожежної безпеки в Україні та досвід зарубіжних країн в цій сфері розглядали такі науковці, як В. А. Андронов, С. М. Домбровська, О. М. Семків, В. Ю. Назаренко, І. П. Іванченко, О. І. Соколенко та інші. Таким чином, питання функціонування добровільної пожежної охорони завжди цікавили українську наукову спільноту.

Але деякий час діяльність добровільних формувань у сфері пожежної безпеки була дещо занедбана і не перебувала в центрі увазі держави. І лише у зв'язку із реформуванням системи органів ДСНС України керівництво нашої держави звернуло увагу на ці незаслужено забуті добровільні об'єднання. У той же час не можна стверджувати, що діяльність таких об'єднань не була передбачена, оскільки правові підстави їх функціонування були передбачені в українському законодавстві. Так, стаття 63 Кодексу цивільного захисту України передбачає, що для здійснення заходів із запобігання виникненню пожеж та організації їх гасіння органи місцевого самоврядування за рішенням територіальних громад, а також керівники суб'єктів господарювання можуть утворювати пожежно-рятувальні підрозділи для забезпечення добровільної пожежної охорони [8], а постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2013 р. № 564 затвердила Порядок функціонування добровільної пожежної охорони [9]. Ці два нормативних акта по суті легалізували добровільні пожежні утворення.

Але, нажаль, не дивлячись на створення правових умов, функціонування таких добровільних пожежних об'єднань в Україні не стало розповсюдженою практикою. Як констатується в аналітичному огляді стану техногенної та природної безпеки в Україні за 2016 рік, розміщеному на офіційному сайті ДСНС України, у селах практично не залишилося добровільних пожежних дружин чи команд, пожежно-сторожових постів, місцевої пожежної охорони, що функціонували у колгоспах (радгоспах), чергували цілодобово, мали пожежну техніку і прибували на пожежу у сільському населеному пункті за лічені хвилини, могли вчасно врятувати людей та ліквідувати пожежу на початковій стадії її виникнення. Враховуючи значну відстань і незадовільний стан доріг, втрачається час, пожежа набуває великих розмірів, у полум'ї гинуть люди та знищуються будівлі [5].

Станом на 2016 рік можна було назвати лише поодинокі випадки функціонування таких добровільних об'єднань. Так, у місті Бориспіль Київської області ще на початку 2014 року за ініціативи місцевого активіста Андрія Макарова створена добровільна пожежна команда «Штурм» [10], а на Закарпатті, в

маленькому селі Дерцен на Мукачівщині, вже більше 10 років працює добровільна церковна пожежна команда, створена пастором місцевої реформатської церкви [11].

Світова практика давно вже підтвердила високу ефективність функціонування добровільних пожежних організацій. До речі, з самого початку існування людства гасіння пожеж було справою всієї громади, у той час як професійні вогнеборці з'являються значно пізніше. На сьогодні недержавні пожежні об'єднання існують у багатьох країнах світу, більш того, їх кількість значно переважає державні професійні органи. У Франції в 2011 р. добровільні пожежні складали 80 %, а професійні пожежники лише 15 %, останні 5 % склалися з військових пожежних (Саперна Бригада паризьких пожежних і Батальйон моряків-пожежних Марселя) та уповноважених агентів протипожежної безпеки, які займаються протипожежною безпекою в деяких аеропортах і на інших об'єктах [12]. В Німеччині на 25000 добровільних пожежних підрозділів (1,3 млн добровільних пожежних) припадає 100 професійних пожежних підрозділів (27,600 професійних пожежних) [13, 157]. У США чисельність пожежних становить 1148 850 чоловік, із цього числа 321 700 професійних пожежних (28 %) і 827 150 пожежних добровольців (72 %) [14, 171]. Із цих даних можна зробити висновок, що добровільні пожежні об'єднання у більшості європейських держав та США в цілому складають близько 70–80 % від існуючих підрозділів по боротьбі з пожежами.

На українських землях також є досвід функціонування таких добровільних об'єднань. Першим кроком урядової влади у створенні мережі добровільних пожежних формувань став Указ Олександра II від 18 серпня 1860 р. «Про створення в містах громадських пожежних команд із обивателів» [15, 12]. Перші добровільні пожежні товариства виникли в Україні у 1861 р. в Одесі та Станіславі. Організація добровільних пожежних формувань на Правобережній Україні набрала масового характеру з 90-их рр. XIX ст. У 1896 р. проходить становлення добровольців Києва, 1899 р. – Бердичева, 1900 р. – Ходорова та Богуслава, 1902 р. – Умані, 1903 р. – Чорнобиля тощо. На початку 90-их рр. XIX ст. в населених пунктах Південно-Західного краю діяло 7 добровільних пожежних товариств [16, 41]. У 90-их рр. XIX ст. в Наддніпрянській Україні спостерігається значне збільшення кількості добровольців і вже скоро чисельний склад добровільних пожежних формувань був набагато більшим, ніж штати професійних пожежних частин [15, 14]. Тож Україна має міцне історичне підґрунтя для відновлення традицій боротьби з пожежами, незаслужено забутих до недавнього часу.

Сучасне реформування ДСНС України передбачає відновлення цієї ефективної практики. В рамках реформування системи пожежної охорони передбачено активне залучення громадськості до гасіння пожеж, тобто створення загонів добровольців-вогнеборців. Наприкінці 2016 року в якості пілотних проектів було обрано шість областей, в яких є спроможні громади, що розуміють важливість реформи, і які готові брати на себе фінансові зобов'язання по створенню пожежних комплексів та їх утримання. Дніпропетровщина – перший із шести регіонів України, де розпочався проект, до якого залучаються також Донецька, Київська, Вінницька, Тернопільська та Львівська області [17]. Поступово добровільна пожежна охорона починає з'являтися і в інших областях України.

Також, усвідомлюючи необхідність правового регулювання діяльності добровільних пожежних частин на рівні закону, в Верховній Раді зареєстровано Проект Закону про добровільну пожежну охорону [18]. В пояснювальній записці до законопроекту вказується, що на даний час до 80 % пожежних підрозділів Великої Британії, Німеччини, Франції та Італії складається з добровольців, що свідчить про ефективність можливої співпраці професійних пожежних частин з громадськими

та волонтерськими організаціями в питаннях запобігання та пом'якшення наслідків від пожеж. В Європі пожежні добровольці відіграють більш вагому роль, ніж професійні пожежні, зазначається в записці [18]. Таким чином, у разі прийняття такого закону, з'являться правові передумови ефективного функціонування таких добровольців-вогнеборців в Україні, оскільки в існуючому законодавстві ці питання не прописані в належному об'ємі.

Важливість прийняття такого закону ще обумовлюється тим, що у сучасному законодавстві не визначено статус добровільних пожежних об'єднань, що значно знижує рівень правової захищеності осіб, які входять до складу таких об'єднань. Так, в законопроекті передбачається закріпити, що добровільна пожежна охорона – це громадське об'єднання, засноване фізичними особами та/або юридичними особами приватного та/або публічного права, основною статутною метою (ціллю) якого є участь у проведенні заходів із запобігання виникненню пожеж, організації їх гасіння, а також попередженню і ліквідації інших надзвичайних ситуацій на волонтерських засадах [18]. Ані в поки що чинній постанові Кабінету Міністрів України від 17 липня 2013 р. № 564, ані в Кодексі цивільного захисту України не передбачено взагалі статус цих об'єднань, що не дає правових підстав бути захищеними від певних дій та значно ускладнює умови діяльності.

Для ілюстрації розглянемо наступний приклад. Як і в будь-якій країні, пожежні волонтери зарплатню за свою діяльність не отримують, це суперечило би взагалі філософії волонтерства за своєю суттю і чинному законодавству. А отже, ці особи мають, як правило, певну роботу. Концепція розвитку системи «вогнеборців добровольців» України передбачає залучення їх лише у разі потреби, тобто, у будь-який час. Також для волонтерів передбачається постійне підвищення своїх вмінь та навичок, що розуміє під собою періодичне навчання, участь у різноманітних заходах з відривом від основного місця роботи. Це означає, що особа повинна буде перервати свою основну роботу на час виконання своїх обов'язків або проходження навчання. Але не всі українські роботодавці можуть бути згодні з такою позицією. По суті, саме від особистих якостей роботодавця, від його ментальності, залежить, чи зможе такий доброволець вільно залишити місце роботи. А законодавче закріплення статусу громадської організації за добровільними пожежними об'єднаннями надасть правові підстави у такому випадку притягнути такого керівника до кримінальної відповідальності за статтею 170 Кримінального кодексу України, яка передбачає умисне перешкоджання законній діяльності, громадських організацій або їх органів і карається виправними роботами на строк до двох років або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [19]. Суб'єкт цього злочину загальний, а отже це може бути як державний посадовець, так і приватна особа. Серйозність покарання, передбаченого вказаною статтею, дозволить членам добровільних пожежних об'єднань не хвилюватися з цього приводу.

Додатковими гарантіями, які захищають таких волонтерів у сфері праці виступає передбачені у законопроекті «Про добровільну пожежну охорону» статті, в яких закріплюється право добровільних пожежних для участі в гасінні пожеж, ліквідації їх наслідків, участі в спортивних змаганнях, тренувальних зборах, навчання чи підвищення кваліфікації, що здійснюється в робочий (навчальний) час звільняються від роботи (навчання). Крім того, за час, що був затрачений на здійснення зазначених дій, добровільним пожежним зберігається заробітна плата (стипендія) зі збереженням за ними посади за основним місцем роботи (навчання) [18]. Це дуже важлива гарантія, яка захищає від сваволі роботодавця. До речі, у європейських країнах захищають не лише права волонтерів вогнеборців, але й права їх роботодавців. Наприклад, в Німеччині, у невеличкому молодому місті

Штауфенберг, чисельність якого складає близько 9 тисяч населення, стосовно працівників, які працюють в приватних компаніях, мер міста домовляється з керівництвом підприємств про відшкодування їм коштів із місцевого бюджету за час перебування працівників на виклику. І саме цікаве, що ці приватні компанії зазвичай відмовляються від цього [20]! Яскравий приклад дуже високого рівня правосвідомості, до якого українцям ще потрібно прагнути.

Але з цього приводу необхідно зазначити, що останніми роками правосвідомість українців почала значно підвищуватися. Велику роль в цьому відіграла Революція Гідності. Можна по-різному оцінювати її політичні наслідки для держави, але для української нації вона стала поштовхом формування громадянського суспільства не лише на папері, а й на дії. Особливо швидкими темпами почав розвиватися волонтерський рух. Звичайно, він був і раніше, але це не було розповсюдженою практикою, але у зв'язку із подіями на сході нашої держави, він отримав потужний поштовх і почав розвиватися швидкими темпами.

За даними британської благодійної організації Charities Aid Foundation Charities Aid Foundation (CAF), яка щорічно аналізує тенденції розвитку благодійної діяльності країн світу за трьома критеріями: пожертвування приватними особами грошей благодійним організаціям; робота приватних осіб, як волонтерів; надання громадянами допомоги незнайомим людям, котрі її потребують, у 2017 році Україна посіла 90 місце серед 139 країн світу за всіма трьома показниками [21]. За цим рейтингом пожертвування роблять 29 % українців, тобто майже третина населення, що доволі непоганий показник. Для порівняння, у 2011 році Україна займала 105 місце серед 153 країн [22]. Але, порівняно з 2010 роком це ще гарна позиція, оскільки в річному звіті щодо стану розвитку благодійності в Україні 2011 зазначається, що Україна за рік перемістилася з 150 на 105 місце, піднявшись вгору на цілих 46 позицій [23]. Таким чином, Україна зробила значний прорив у цій сфері. Якщо казати безпосередньо про волонтерство, то за згаданим рейтингом Україна піднялася ще вище і посіла 83 місце. За статистичними даними, у 2016 році волонтерською діяльністю займалося близько 16 % українців [21].

Не дивлячись на значний ентузіазм, який виказують українці щодо волонтерства у сфері пожежної охорони, цей позитивний дух повинен підтримуватися певними кроками держави та місцевими органами самоврядування. Адже, якщо діяльність не буде заохочуватися та підтримуватися різноманітними державними ініціативами, то така позитивна тенденція щодо збільшення українського волонтерного руху може і зупинитися.

Мова йде про сприяння умов функціонування добровільних пожежних об'єднань. Не дивлячись на періодичну появу в ЗМІ інформації щодо відкриття нових центрів громадської безпеки та створення добровільних пожежних дружин, ще значну кількість проблем потрібно вирішити. Так, в офіційно опублікованому на сайті ДСНС України аналізі створення та функціонування місцевих і добровільних пожежно-рятувальних підрозділів, комунальних (громадських) аварійно-рятувальних служб на території Вінницької, Дніпропетровської, Донецької, Львівської та Тернопільської областей, тобто у звіті про ті самі пілотні проекти зі створення добровільних пожежних дружин, про які ми згадували вище, зазначається, що основними проблемними питаннями під час створення і функціонування місцевих і добровільних пожежно-рятувальних підрозділів залишаються: недостатнє фінансування органами місцевого самоврядування на створення нових та функціонування існуючих місцевих і добровільних підрозділів; невелика штатна чисельність персоналу; незадовільні умови для роботи персоналу (потребують ремонту будівлі та приміщення); наявність застарілої пожежно-

рятувальної техніки; не всі пожежні автомобілі проходять планові технічні обслуговування; відсутність необхідного пожежно-технічного та аварійно-рятувального обладнання, спеціального одягу та спорядження; персонал підрозділів не проходить відповідної підготовки на базі навчальних пунктів територіальних органів ДСНС України [24]. Як ми бачимо, не дивлячись на окремо взяті досягнення, проблема поки що не значно зрушила з місця. Причин цьому багато. Але головний чинник – недостатнє фінансування подібних проектів.

Коли говориться про позитивний досвід функціонування подібних добровільних пожежних об'єднань у зарубіжних країнах, то наголошується, що переважна більшість вогнегасників – це волонтери. Америка, наприклад – це 70 % волонтерів в пожежній службі, в Чехії – 10 тис. професійних пожежних і 300 тис. волонтерів. В Німеччині, Швеції – близько 80 % волонтерів. В Італії взагалі ціла культура волонтерського цивільного захисту [25]. Це дуже позитивний приклад, який потрібно наслідувати. Але необхідно пам'ятати про різні економічні умови, в яких здійснюють свою діяльність такі добровільні організації.

По-перше, мова йде про значні дотації із державного та місцевих бюджетів (в різних країнах це співвідношення різне, але у більшості випадків лівова доля припадає саме на місцевий бюджет). Наприклад, в США гроші на екіпірування та навчання добровільних пожежних надходять із місцевих бюджетів, причому органам місцевого самоврядування це вигідно, адже вони заощаджують ресурси, які могли бути витрачені на зарплати професійним пожежним. Необхідна техніка та спорядження здобувається пожежним округом як за рахунок податків, так і за рахунок акцій по збору засобів. Крім того, Федеральний уряд передбачає субсидії у випадку дій на пожежі для підтримки підрозділів пожежної охорони (як професійної, так і добровільної) на підготовку, забезпечення встаткуванням та спеціальними програмами [14, 171–172]. Сучасний стан розвитку державної економіки навряд чи дозволить значно збільшити бюджетні витрати в цій сфері.

Як відомо, якщо існує брак коштів, то існує два шляхи вирішення цієї проблеми: або скорочення витрат, або збільшення доходів. А найоптимальніше – поєднання цих двох методів. Так, науковці зазначають, що пріоритетним у системі фінансового забезпечення діяльності ДСНС України є посилення контролю за використовуваними ресурсами, що матиме на меті зменшення немотивованих витрат. Зокрема, щодо зазначених паливно-мастильних матеріалів необхідно встановити виправдані та науково обґрунтовані базові лінійні норми витрат пального для транспортних засобів; норми витрат моторної оливи на поповнення витрат від угару при використанні автомобільної техніки; перелік коригувальних коефіцієнтів, що можливо застосувати при списанні паливно-мастильних матеріалів для транспортних засобів тощо. Списання цих матеріалів та рідин слід проводити відповідно до затверджених норм [26, 24].

Другий шлях полягає у збільшенні коштів шляхом отримання додаткових доходів. Необхідно відмітити, що в законодавстві України створені для цього певні передумови. Згідно постанови Кабінету міністрів України «Про затвердження Порядку функціонування добровільної пожежної охорони» передбачено, що фінансування і матеріально-технічне забезпечення добровільної пожежної охорони здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів та коштів суб'єктів господарювання, а також членських внесків, дотацій, прибутку від провадження господарської діяльності, прибутку від майна добровільної пожежної охорони, дивідендів, надходжень від страхових компаній, пожертвувань юридичних та фізичних осіб, інших джерел, не заборонених законодавством [9]. Таким чином, передбачені різні джерела фінансування, що надає більш широкі можливості.

Але, що нажаль притаманно правовій системі України, законодавство та правореалізація – це зовсім різні речі. На практиці переважає кошторисне фінансування, тобто використовуються кошти, які надходять із державного і місцевого бюджетів, а альтернативні від бюджетних джерела фінансування майже не застосовуються.

На сьогодні одним із перспективних напрямків альтернативного фінансування є фандрайзинг. Фандрайзинг є комплексною системою заходів, що забезпечують пошук фінансових та матеріальних засобів, необхідних для реалізації некомерційних проектів [27, 2]. Якщо ми говоримо про добровільні пожежні об'єднання, то в умовах економічної кризи в Україні, це, мабуть, єдиний напрямок, який може підтримувати існування таких об'єднань. Фандрайзинг може здійснюватися двома основними шляхами: за рахунок самофінансування (членські внески, проведення благодійних заходів, надання різного роду платних послуг (забезпечення інформацією, проведення семінарів, тренінгів)) та виконання договірних робіт (експертиза, обстеження, проведення археологічних досліджень) та ін.); за рахунок отримання фінансової підтримки від зовнішніх джерел (гранти, кошти з місцевого бюджету, участь у державних (або регіональних) цільових програмах, спонсорство та ін.) [28, 92–93].

На жаль, інструменти фандрайзингу в Україні поки що не розвинуті на належному рівні. Так, зустрічаються поодинокі випадки спонсорської допомоги, як правило в рамках якихось проектів. Ілюстрацією може бути такий приклад, розміщений на сайті МВС України: «12 лютого 2018 року у Рівному на базі аварійно-рятувального загону спеціального призначення обласного управління ДСНС відбулося підбиття підсумків першого модуля проекту «Підтримка процесу організації українського рятувального волонтерату з метою підвищення рівня безпеки місцевого населення у Рівненській області», який реалізується в рамках програми «Польська допомога». Рівненські рятувальники отримали нове сучасне аварійно-рятувальне обладнання від польських колег: плаваючі мотопомпи NIAGARA, освітлювальні опори, пожежний тренажер EGERIA, а також дитячі смуги перешкод для занять з пожежно-прикладного спорту» [29]. Але це ж крапля у морі. Тож що стосується добровільної пожежної охорони в Україні, то найбільш оптимальним шляхом покращення фінансування цієї сфери є активний розвиток фандрайзингу, що можливо лише в умовах розвинутого громадянського суспільства та високої правосвідомості громадян. Значно прискорити цей процес допоможе налагодження стосунків соціального партнерства між державою, територіальною громадою і бізнесом, який передбачає концепцію соціально відповідального бізнесу, адже пожежна безпека – це справа кожного, і ніхто не повинен залишатися осторонь.

Окрім фінансових питань ще одним дуже важливим аспектом залишається питання створення системи заохочень за участь у добровільних пожежних об'єднаннях. У більшості європейських країн такі соціальні гарантії мають надають значні переваги. У більшості розвинених країн добровільна пожежна охорона організована на принципах матеріального стимулювання (повної або часткової оплати праці) керівної ланки та основного технічного персоналу (водіїв, мотористів, механіків). Діяльність інших членів ДПО стимулюється пільгами, погодинною оплатою праці за виконання роботи з гасіння пожеж або за час чергування в пожежному депо. Наголосимо, що практично в усіх країнах Європейського Союзу і США широко застосовується моральне стимулювання добровільних пожежних у вигляді нагород, відзнак і суспільної подяки [30, 340]. Так, у штаті Меріленд добровільним пожежним залежно від стажу роботи в добровільній пожежній охороні передбачена: безкоштовна стоматологічна

допомога; компенсація при покупці окулярів або контактних лінз; відшкодування до 5 тис. доларів у рік витрат на лікування, надання медичних послуг; компенсація до 5 тис. доларів у рік на дитину за дитячий садок; надання відстрочок по виплаті місцевих податків [14, 173]. Як бачимо, спектр соціальних гарантій дуже різний і залежить від економічної спроможності держави та окремих її територіальних підрозділів. В законопроекті про добровільну пожежну охорону також передбачений ряд соціальних гарантій та пільг, які надаються добровільним пожежним об'єднанням. Поки що висвітлювати цю інформацію не має сенсу, і буде доречним вже після прийняття відповідного закону.

Підводячи підсумки проведеного дослідження можемо дійти висновків, що у добровільній пожежній охороні є значні перспективи в українському суспільстві. Вітчизняний історичний досвід та практика функціонування подібних організацій у розвинутих європейських країнах та США свідчать про значні переваги добровольців вогнеборців. На сьогоднішній день в умовах децентралізації та реформування ДСНС України політична воля держави спрямована створення режиму максимального сприяння створення добровільних пожежних об'єднань у спроможних громадах. Значним поштовхом вперед має стати прийняття закону України «Про добровільну пожежну охорону», яка легалізує діяльність волонтерів і надасть статусу громадського об'єднання добровільній пожежній охороні, що значно розширить повноваження добровольців та надасть їм більшої правової захищеності для успішного виконання взятих на себе завдань. Передумовами якісного виконання волонтерами своїх обов'язків є належна підтримка з боку держави та органів місцевого самоврядування, соціально відповідального бізнесу, яка виражається у створенні системи соціальних гарантій, пільг та заохочень. Також важливим є активізація використання інструментів фандрайзингу задля покращення системи фінансового забезпечення діяльності добровільних пожежних об'єднань.

Звичайно, це не всі проблеми, які існують на сьогоднішній день, в рамках нашої роботи ми зазначили лише деякі окремі аспекти, але потрібно відмітити, що поступова і продумана державна політика у цій сфері, «включення» режиму максимального сприяння розвитку територіальних громад в цій сфері, зможе вивести Україну на більш високий щабель суспільного розвитку і буде запорукою зміцнення громадянського суспільства в нашій державі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна політика, законодавчі напрацювання, проміжні результати першого етапу децентралізації влади в Україні [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/about>.

2. Аналіз масиву карток обліку пожеж (pog_stat) за 12 місяців 2017 року [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://undicz.dsns.gov.ua/files/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0/2017/AD_12_2017.pdf.

3. Андрій Галак. Добровільні пожежні команди та організація системи реагування на надзвичайні ситуації в об'єднаних територіальних громадах [Електронний ресурс] / Андрій Галак – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/CSIUKRAINE/ss-73481922>.

4. Андрієнко М. В. Модель самоуправління в системі державного управління сферою пожежної безпеки з контуром негативного зворотного зв'язку / М. В. Андрієнко // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 2. – С. 127–131.

5. Аналітичний огляд стану техногенної та природної безпеки в Україні за 2016 рік [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://www.dsns.gov.ua/files/2017/8/18/Analit%20dopovid/1%20stan.pdf>.

6. Про схвалення Стратегії реформування системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету міністрів України від 25 січня 2017 р. № 61-р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/61-2017-%D1%80>.

7. Про затвердження Плану заходів щодо реалізації Стратегії реформування системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс] : Наказ Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 02.03.2017 № 132 : Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/v0132388-17/page>.

8. Кодекс цивільного захисту України [Електронний ресурс] : Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 34–35. – 458 с. : Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/card/5403-17>.

9. Порядок функціонування добровільної пожежної охорони [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2013 р. № 564 : Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/564-2013-%D0%BF/paran9#n9>.

10. Створення і розбудова системи добровільних пожежних команд в дії [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://mvs.gov.ua/ua/news/3716_Stvorenniya_i_rozbudova_sistemi_dobrovilnih_pozheznh_komand_v_dii_FOTO.htm.

11. На Закарпатті функціонує унікальна добровільна пожежна команда [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://mvs.gov.ua/ua/news/4765_Na_Zakarpatti_funkcionu_unikalna_dobrovilna_pozhezha_komanda_FOTO_VIDEO.htm.

12. Киченина В. С. Правовые основы деятельности противопожарной службы Франции / В. С. Киченина // Технологии техносферной безопасности [Электронный ресурс]. — 2013. — Вып. № 1 (47). — Режим доступа : <http://agps-2006.narod.ru/ttb/2013-1/15-01-13.ttb.pdf>.

13. Іванченко І. П. Зарубіжний досвід організації системи цивільного захисту. організаційно-економічна складова / І. П. Іванченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 23. – С. 156–159.

14. Андронов В. А. Сучасний стан організаційно-правового забезпечення державного управління пожежною безпекою в Україні : монографія / В. А. Андронов, С. М. Домбровська, О. М. Семків, В. Ю. Назаренко. – Харків, 2014. – 279 с.

15. Козинець О. В. Діяльність добровільних пожежних формувань у Наддніпрянській Україні в другій половині XIX - на початку XX ст.: автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / О. В. Козинець ; Чорномор. держ. ун-т ім. П. Могили. — Миколаїв, 2010. — 20 с.

16. Томіленко А. Г. Діяльність добровільних пожежних товариств на Правобережній Україні (друга половина XIX – початок XX ст.) [Електронний ресурс] / А. Г. Томіленко : Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/history/2000/5-1-7.pdf>.

17. У шести областях України створюють пожежні волонтерські бригади [Електронний ресурс]: Режим доступу : http://mvs.gov.ua/ua/news/3406_U_shesti_oblastyah_Ukraini_stvoryat_pozhezhni_volonterski_brigadi_FOTO.htm.

18. Проект Закону про добровільну пожежну охорону № 7006 від 27.07.2017 [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62374.

19. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – ст.131 – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

20. На порядку денному об'єднаних громад – забезпечення пожежної охорони (досвід Німеччини) [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/news/4372>.

21. CAF World Giving Index 2017: A global view of giving trends [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/cafworldgivingindex2017_2167a_web_210917.pdf?sfvrsn=ed1dac40_10.

22. Мировой рейтинг благотворительности 2011: глобальные тенденции благотворительности [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://vboabu.org.ua/img/forall/World_Giving_Index_2011_rus2.pdf.

23. Річний звіт: Стан розвитку благодійності в Україні – 2011 [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://vboabu.org.ua/img/forall/Report.pdf>.

24. Пілотні проекти [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.dsns.gov.ua/ua/Pilotni-proekti.html>.

25. У МВС взяли за пожежних та рятувальників. Замміністра Анастасія Деева розповідає, що з ними буде [Електронний ресурс] : Режим доступу : <https://nv.ua/ukr/publications/u-mvs-vzjalisja-za-pozhezhnih-ta-rjatuvalnikov-zastupnik-ministra-anastasija-djejeva-rozpovidaje-shcho-z-nimi-bude-724238.html>.

26. Світлишин Р. Д. Пріоритети фінансового забезпечення державної служби з надзвичайних ситуацій / Р. Д. Світлишин, С. І. Подобєд // Безпека життєдіяльності. – 2017. – № 9. – С. 22–25.

27. Шнирков О. І. Фандрайзинг: основні особливості та форми: Методичний посібник / О. І. Шнирков, І. О. Мінгазутдінов. – К.: Інноваційний центр з міжнародних освітніх програм «ІНКОС», 2000. – 17с.

28. Чернявська О. В. Фандрайзинг / О. В. Чернявська, А. М. Соколова : Навч. посіб. – 2-е вид., з доопрац. та допов. – К. : Алерта, 2015. – 272 с.

29. Рятувальники Рівненщини отримали сучасне обладнання від польських партнерів [Електронний ресурс]: Режим доступу : http://mvs.gov.ua/ua/news/12148_Ryatuvalniki_Rivnenshchini_otrimali_suchasne_obladnannya_vid_polskih_partneriv_FOTO.htm.

30. Назаренко В. Ю. Добровільна пожежна охорона за кордоном як складова організаційно-правового механізму державного управління пожежною безпекою: досвід для України / В. Ю. Назаренко // Теорія та практика державного управління. – 2013. – Вип. 2. – С. 340–347.